

Микола ЛАЗАРОВИЧ

**Чин легіону
Українських січових
стрільців
на Тернопіллі**

(друга половина 1915 – початок 1918 р.)

УДК 94(477.84)
ББК 63.3-4(Укр)
Л 17

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор кафедри історії України
Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича
П. П. Брицький

доктор історичних наук, професор, заступник директора
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
М. Р. Литвин

доктор історичних наук, професор, провідний спеціаліст відділу
новітньої історії та політики Інституту історії України НАН України
С. С. Падалка

Лазарович М. В.

Л 17 Чин легіону Українських січових стрільців на Тернопіллі
(друга половина 1915 – початок 1918 р.) / М.В. Лазарович. —
Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. — 224 с.

ISBN 978-966-10-2281-1

УДК 94(477.84)
ББК 63.3-4(Укр)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

Наукове видання

ЛАЗАРОВИЧ Микола Васильович

**ЧИН ЛЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ
НА ТЕРНОПІЛЛІ
(друга половина 1915 — початок 1918 р.)**

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактори *Василь Герасимчук, Наталя Пуківська*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Комп'ютерна верстка *Ольги Постумент*

Підписано до друку 27.10.11. Формат 84x100/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 21,7. Умовн. фарбо-відб. 21,7.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48
E-mail: publishing@budny.te.ua, office@bohndan-books.com
www.bohndan-books.com

ISBN 978-966-10-2281-1

9 789661 022811

© Навчальна книга – Богдан,
майнові права, 2011

У монографії на основі широкого кола опублікованих та архівних матеріалів висвітлено події, пов'язані з російською окупацією Тернопілля під час Першої світової війни, та збройну боротьбу легіону Українських січових стрільців проти загарбників на теренах краю.

Проаналізовано процес становлення стрілецтва як національної військово-політичної формації, яка поряд із воєнними діями активно займалася ідейно-політичною працею, подано основні напрямки культурно-мистецької та просвітницької діяльності УСС, їх вплив на формування та поглиблення національної свідомості українського суспільства.

Значну увагу приділено розгляду становища мешканців Тернопільщини в роки воєнного лихоліття.

У додатках подано документи, пов'язані з перебуванням УСС у краї, поіменний список уродженців Тернопілля, які під час Першої світової війни служили в складі стрілецького легіону, та короткі біографії окремих із них. Книга містить близько 600 світлин і розрахована на усіх, хто цікавиться вітчизняною історією та минувиною Тернопільської області.

95-річчю боротьби легіону УСС

проти російських загарбників

на Тернопілля присвячую

Переднє слово

Любов к отчизні де героїть,
Там сила вража не устоїть,
Там грудь сильніша од гармат»
Іван Котляревський

Виповнюється 95 років чину Українських січових стрільців на Тернопілля, де впродовж другої половини 1915 — початку 1918 р. вони вели кровопролитні бої проти російських загарбників. Важко знайти місцевість між Золотою Липою та Збручем, де б не було стрілецьких могил, на яких, поряд із прізвищами полеглих борців, були викарбувані призабуті вже написи, сумні й водночас горді: «Впав за волю України». Сотні молодих патріотів загинули на схилах гори Лисоні, поблизу сіл Конюхи* та Куропатники на Бережанщині, в інших місцях. Своєю боротьбою стрільці здобули чимало відзнак і похвал, викликали пошану й симпатії союзників, змусили рахуватись із собою ворогів.

Останні й досі не можуть забути січових лицарів та їх найбільшої «провини» — боротьби за самостійну Україну. Так, ще не встигло висохнути чорнило на Указі Президента України Віктора Ющенка «Про заходи з відзначення, всебічного вивчення та об'єктивного висвітлення діяльності Українських січових стрільців» від 6 січня 2010 р.¹, як Москва, сполошившись, тут же вирішила повчити Україну історії. Традиційно не переймаючись такими «дрібницями», як втручання у внутрішні справи іншої держави, вона вустами спікера Держдуми Російської Федерації Бориса Гризлова заявила: «Це не перший недружній крок українського президента, який через політичну кон'юнктуру продовжує нав'язувати курс на перегляд спільної історії»².

*Поштова листівка, видана Пресовою кватирою УСС.
Малюнок О. Новаківського, 1918 р.*

* Нині Козівського району.

¹ Указ Президента України № 5/2010 «Про заходи з відзначення, всебічного вивчення та об'єктивного висвітлення діяльності Українських січових стрільців» (6 січня 2010 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/10315.html>

² Москва знову вирішила повчити Україну історії [Електронний ресурс]// Українська правда. — 2010. — 7 січня. — Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2010/01/7/4594247/>

Безцільне стріляння є недопускаєме. Стрілець повинен стріляти лиш тоді, якщо переконається, що ворог надходить. Те саме відноситься й до ручних гранат.

[Варивода, підполк.]

(За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / За ред. С.Ріпецького. — Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. — С. 417–418).

Легіон УСС над Стрипою

ЛЕГІОНОВИЙ ПРИКАЗ Ч. 90.

Місце постою, дня 20-го вересня 1916.

1. Ад. к. к. В. ч. 251 з 19. ІХ.: одержав срібну медалю 2-ої кляси підх. Семен Безпалко, — бронзову медалю одержали: підхор. Осип Бабяк, ст. стр. Василь Космина, стр. Василь Соломчак і вістун Василь Крупа.

2. Першу точку легіонового приказу з дня 19-го вересня змінюється в тім напрямі, що полеві сторожі треба змінити о год. 12-ій вночі.

3. Панове сотники мають поучити і наказати людей, що стоять на полевій сторожі, що вони не сміють втікати перед ворогом — головно, коли він не є у великій силі, але їх святим обов'язком є видержати до посліднього і відперти ворога, бо від цього залежить також вдержання 1-ої лінії, яка є слабо обсаджена, а в додатку не розпоряджаємо великими резервами.

4. Світляні патрони треба щадити, бо доповнення дуже трудні. Не вільно стріляти перед позиціями. Робота на позиціях має відбуватися так, щоб ворог цього не запримітив, і щоб бути якнайменше виставленим на небезпеку.

5. Звертаю увагу на особлившу чуйність вночі, з огляду на слабу обсаду і панове сотники мають дати мужві вдень нагоду відпочати і виспатися.

Звертаю увагу, що московські наступи є сподівані найскорше між 3-ою і 6-ою год. рано, тому в сім часі особливша увага!

На цю точку приказу звертаю особлившу вагу, її мають п. сотники і четарі всім стрільцям частіше проголошувати.

[Варивода, підполк.]

(За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / За ред. С.Ріпецького. — Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. — С. 418).

Українські січові стрільці. Поділля, 1916 р.

УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕГІОН ПРИКАЗ Ч. 91.

Місце постою, дня 21-го вересня 1916.

1. Нині оглядав корпусний командант наші становища (позиції) і при тій нагоді ще раз особисто дякував і gratулював всім п. п. офіцерам і стрільцям за хоробре їх поведення перед ворогом в послідніх боях 3, 4 і 16 с. м.

З великою приємністю подаю до відома всім панам офіцерам і стрільцям і маю надію, що та добра слава нашого Легіону додасть нам сили витривати навіть в найтяжчих обставинах, щоб лише її не стратити. Про се признання і gratуляції пана корпскоманданта має знати кождий стрілець зосібна.

2. Від дня 18-го вересня лучається вже другий случай підозріння про червінку. Заразки находяться в людських відходах, тому належить звертати

Міномет у стрілецьких окопах на позиції «Весела» на Тербовлянщині

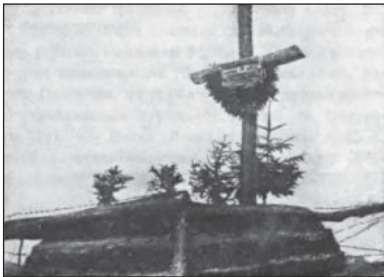
Фрагмент бою

Лікарі легіону УСС. Зліва направо: санітар хор. М. Гілецький, санітар хор. Я. Солчикевич, лікар пор. А. Беляй, лікар чет. В. Білор, санітар хор. Р. Гаванський, санітар підхор. О. Перфецький

Отаман Мирон Тарнавський

Могила хор. Северина Яремкевича в Соснові на Тербовлянщині

Учасники підстаршинських курсів у Розвадіві Жидачівського пов.

якнайбільшу увагу на чистоту лятрин... Заряджую також, що легко ранені мають відходити самі на першу поміч з повною зброєю. Тяжко ранених мають відпроваджувати і відносити лише сан. патрулі, людей з боєвого стану не вільно уживати до відпроваджування ранених, бо через се ослаблюється боєвий стан...

[Варивода, підполк.]

(За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / За ред. С.Ріпецького. — Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. — С. 418–419).

ЛЕГІОНОВИЙ ПРИКАЗ Ч. 98.

Розвадів, 13-го жовтня 1916.

В тяжких боях, які наші Українські Січові Стрільці звели в днях 14-го серпня, 2, 3, 4 і 16 вересня, а вкінці внаслідок великих страт з дня 30-го вересня, — став наш Легіон нездільною одиницею до бою із-за малого боєвого стану. Тому на зарядження корпусної команди стягнуто рештки Легіону, крім сотні піонерів, на відпочинок і зорганізованя нових стрілецьких сил. І нині вже стоїть знов Легіон з 6-ма сотнями, яких пересічний стан є так великий, що по відпочинку і відповіднім підготованню може станути в короткім часі знов проти ворога як боєва одиниця.

З нинішнім днем зорганізовано 6 польових сотень і обозний відділ. Командантом 1-ої сотні — п. сотник д-р Омелян Левицький, 2-ої сотні — п. четар Гриць Трух, 3-ої сотні — п. четар Іван Іванець, 4-ої сотні — хор. Осип Телішак, 5-ої сотні — п. сот. Никола Стронський, 6-ої сотні — хор. Никола Никорак.

Нині о год. 2-ій відходять сотні до Вереня і там будуть кватирувати. На інструктора до вишколювання тих сотень призначається п. от. Вол. Стафіняка.

Тарнавський, майор

(За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / За ред. С.Ріпецького. — Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. — С. 419–420).

ЛЕГІОНОВИЙ ПРИКАЗ Ч. 106.

Розвадів, дня 22-го жовтня 1916.

П. чет. Орзу Волод. відкомандировано з ц. к. 41-го полку до Укр. Легіону, приділюю до 2-ої сотні як команданта тої сотні. П. чет. Трух Гриць обійме наразі чету в тій самій сотні. П. чет. Бужора Івана, рівнож з 41-го полку, приділюю до 3-ої сотні як команданта сеї сотні, а п. четар Іванець Іван обійме аж до дальшого зарядження чету в тій сотні. П. четара Багана Мечислава з ц. і. к. 9-го полку, приділюю до 4-ої сотні як команданта сеї сотні, а п. хор. Телішак Осип обійме чету в тій самій сотні. П. хор. Щуровський Евген обійме сотню 6-ту, рівнож з ц. і. к. 9-го полку, а п. хор. Никорак Никола веде дальше сотню гуцулів.

Тарнавський

(За волю України: Історичний збірник УСС. 1914–1964 / За ред. С.Ріпецького. — Нью-Йорк: Червона Калина, 1967. — С. 420).

Зміст

Переднє слово.....	5
Вступ.....	7
Початок Першої світової війни.....	11
Перша російська окупація.....	20
У стрілецьких окопах над Стрипою.....	41
Національно-політична та культурно-просвітницька діяльність легіону УСС на Тернопіллі.....	47
Лисоня стрілецького духу.....	70
Друга російська окупація.....	83
Від Куропатник до Конюх.....	98
Похід до Збруча.....	104
Післямова.....	112
Додатки.....	114
Пояснення скорочень.....	208
У книзі використано ілюстративні матеріали з таких видань.....	209
Список використаних джерел і літератури.....	212

ЛАЗАРОВИЧ
Микола Васильович

Заслужений працівник освіти України, кандидат історичних наук, доцент, докторант Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Закінчив із відзнакою історичний факультет Кам'янець-Подільського педагогічного інституту. Працював викладачем Кременецького педагогічного коледжу ім. Т. Шевченка. Навчався в аспірантурі Тернопільської академії народного господарства. У 1996 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Українське січове стрілецтво: формування, ідея, чин». Упродовж 2005–2008 рр. очолював кафедру українознавства Тернопільського національного економічного університету. Головний редактор наукового збірника «Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє».

Коло наукових інтересів — історія українського національно-визвольного руху 1914–1921 років. Автор і співавтор близько 120 наукових і навчально-методичних праць, зокрема книг «Машерують наші добровольці...» (2003); «Економічна історія України: Підручник» (2004); «Гей, ви, стрільці січовії...» (2004); «Разом нас багато...» (2005); «Легион УСС: формування, ідея, боротьба» (2005); «Ілюстрована історія України» (2007); «Історія економіки та економічної думки» (2008); «І було пекло на землі: Голодомор 1932–1933 років в Україні...» (2008); «Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923. Ілюстрована історія» (2008); «Нації незгасний смолоскип. Постаць Степана Бандери на тлі національно-визвольних змагань у Західній Україні в 20–50-х роках ХХ століття» (2009) та ін.

Нагороджений Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України (2006), лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії імені братів Богдана і Левка Лепких (2011).